

КОМПЛЕКСНА СУДОВА ПСИХОЛОГО-ПСИХІАТРИЧНА ЕКСПЕРТИЗА ЯК ФОРМА ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНОГО ВБИВСТВА, ВЧИНЕНОГО В СТАНІ СИЛЬНОГО ДУШЕВНОГО ХВИЛЮВАННЯ

Розглянуто проблемні аспекти проведення комплексної психолого-психіатричної експертизи як процесуальної форми використання спеціальних знань для підтвердження або спростування факту наявності фізіологічного афекту, що суттєво вплинув на свідомість та поведінку особи, яка в момент учинення умисного вбивства перебувала у стані сильного душевного хвилювання. Сформульовано перелік типових питань судової психолого-психіатричної експертизи, що призначається під час розслідування кримінального провадження про умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання.

Ключові слова: спеціальні знання, умисне вбивство, стан сильного душевного хвилювання, психолого-психіатрична експертиза, психолог, психіатр.

Постановка проблеми. Під час досудового розслідування важливо встановити всі обставини, які можуть вплинути на кваліфікацію кримінального правопорушення. Зокрема, здійснюючи кримінальне провадження щодо особи, яка підозрюється у вчиненні умисного вбивства, необхідно встановити факт наявності або відсутності стану сильного душевного хвилювання у підозрюваного під час учинення злочину, оскільки вітчизняним законодавством передбачено особливий привілейований склад такого умисного вбивства (ст. 116 Кримінального кодексу України) та пов'язане з цим пом'якшення кримінальної відповідальності. Водночас важливо зазначити, що слідчий не володіє достатніми знаннями для вирішення ідентифікаційних, діагностичних, ситуаційних питань, пов'язаних із визначенням імовірності існування фізіологічного афекту в суб'єкта злочину в момент заподіяння смерті іншій людині, встановленням факту раптовості виникнення такого стану внаслідок протизаконного насильства, систематичного знущання або тяжкої образи з боку потерпілого. Відтак виникає потреба під час досудового розслідування залучати осіб, які володіють відповідними

психологічними та психіатричними знаннями, можуть провести необхідні експертні дослідження та дати кваліфіковані висновки. З огляду на важливе значення комплексного використання спеціальних психолого-психіатричних знань для процесу доказування, а також, зважаючи на дискусійний характер обговорення у науковій літературі та проблемність застосування відповідних норм у слідчій практиці, очевидно є актуальність та важливість наукового дослідження окресленої тематики.

Стан дослідження. Вагомий внесок у розвиток теорії використання спеціальних знань для реалізації завдань кримінального судочинства зробили такі відомі криміналісти та процесуалісти, як В. Д. Берназ, В. І. Гончаренко, Г. І. Грамович, А. І. Дворкін, Г. Б. Дергай, Л. М. Ісаєва, А. В. Іщенко, І. П. Красюк, М. В. Костицький, О. А. Кравченко, Є. Д. Лук'янчиков, В. К. Тертишник, В. І. Шиканов та ін. Теоретичні та практичні питання призначення судово-психіатричної експертизи відображені у роботах В. Д. Адаменка, Л. Д. Кокорева, О. І. Галагана, О. О. Хомовського, Ю. П. Яновича та психіатрів: Г. В. Морозової, В. Х. Кандинського, С. С. Корсакова, С. М. Шишкова, Д. Ф. Хритиніна. Проблематику судово-психологічної експертизи розроблено у фундаментальних дослідженнях Ю. М. Антоняна, Л. В. Алексєєвої, Н. В. Алікіної, О. М. Бандурки, С. П. Бочарової, Т. П. Вісковатової, В. В. Гульдана, В. Є. Коновалової, Л. П. Конишевої, М. В. Костицького, Й. А. Кудрявцева, В. С. Медведєва, З. І. Мітрохіної, В. В. Нагаєва, В. В. Романова, Ф. С. Сафуанова, О. Д. Сітковської та ін. У прикладному аспекті цінними є праці експертів-практиків Л. М. Балабанова, В. В. Горінова, В. Р. Гульдана, М. Г. Іванова, Й. А. Кудрявцева, Т. П. Печернікової, О. Д. Сітковської, Б. В. Шостакович та ін.

Проте, незважаючи на велику кількість розробок вітчизняних та зарубіжних правників, чимало питань залишаються невирішеними і потребують особливої уваги наукової спільноти.

Метою статті є висвітлення процесуальних та криміналістичних аспектів проведення комплексної судової психолого-психіатричної експертизи (далі – КСППЕ) для підтвердження або спростування факту наявності специфічного емоційного стану сильного душевного хвилювання у підозрюваній особі в момент учинення нею умисного вбивства.

Виклад основних положень. На стадії досудового розслідування кваліфікація стану сильного душевного хвилювання, як доречно

вказав М. В. Костицький, є компетенцією правоохоронних органів, але здійснюється вона «на основі експертно-психологічного висновку про те, що в момент вчинення злочину підозрюваний (обвинувачений) перебував у стані емоційного збудження, яке досягло ступеня фізіологічного афекту» [1, с. 196].

Загальними методологічними засадами проведення судової експертизи під час розслідування «афективних» злочинів є застосування принципу презумпції психічного здоров'я та принципу доведення висновків. Згідно з першим принципом особа, яка вчиняє протиправне діяння, вважається здатною усвідомлювати свої дії та керувати ними у повному обсязі, доки зворотне не буде доведено. Другий принцип констатує, оскільки акт експертизи є джерелом доказів, а висновки – доказами у кримінальному провадженні, вони мають бути належно доведені. Тобто кожний висновок має ґрунтуватися на конкретних фактичних даних, зафіксованих у матеріалах провадження, а не на довірливих умовиводах експерта [2, с. 14].

Зважаючи на існування різних підходів до проблеми визначення виду судової експертизи, предметом дослідження якої є емоційний стан особи під час учинення кримінального правопорушення, важливо з'ясувати відмінності між судово-психіатричною та судово-психологічною експертизами.

Згідно з законом України «Про психіатричну допомогу» від 22 лютого 2000 року [3] та Інструкцією про порядок проведення судово-психіатричної експертизи, затвердженою наказом Міністерства охорони здоров'я України від 08 жовтня 2001 року № 397, предметом вивчення судово-психіатричної експертизи є визначення психічного стану осіб, щодо яких вона призначена, у конкретні проміжки часу та щодо певних обставин, що мають юридичне значення і цікавлять слідство та суд [4].

Це дає підстави вважати, що діагностика психічних відхилень в осіб, які перебували в момент учинення злочину в стані тимчасового або хронічного розладу психіки, належить до компетенції судово-психіатричної експертизи. Основним критерієм для призначення психіатричної експертизи є припущення про психічне захворювання чи хворобливе порушення психічної діяльності підозрюваного (обвинуваченого). Дослідження психічної діяльності здорових людей не входить до компетенції психіатра, оскільки не належить до галузі його знань. Тож головним завданням судово-психіатричної експертизи є встановлення факту осудності або неосудності особи.

Щодо завдань судово-психологічної експертизи слід зауважити, що відповідно до Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз і експертних досліджень, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 року № 53/5, судово-психологічна експертиза має на меті встановити ті особливості психічної діяльності та такі їх прояви в поведінці особи, які мають юридичне значення та викликають певні правові наслідки [5]. Отже, предмет судово-психологічної експертизи становлять фактичні дані про результати впливу на психічне відображення навколишньої дійсності, регуляцію своєї поведінки підекспертним непатологічних психічних чинників: вікового, ситуаційного, емоційного, особистісного [6, с. 28–30].

Отже, основним критерієм розмежування цих двох видів судових експертиз є коло питань, яке належить до їхньої компетенції. Досліджуючи в обох випадках психіку особи, психологічна експертиза більш зорієнтована на аналіз психіки здорової особи, а психіатрична – психіки особи, яка має певні хворобливі хронічні чи тимчасові відхилення.

Погодимось із думкою В. О. Шуляра про те, що афект може бути предметом вивчення обох зазначених експертиз: до компетенції судово-психологічної експертизи належить встановлення наявності/відсутності фізіологічного афекту, а до компетенції судово-психіатричної експертизи наявності/відсутності патологічного афекту в особи. Крім того, фізіологічний афект може виникати і у психічно здорових осіб, і в осіб із різними психічними аномаліями, набуваючи специфічних рис. Саме через це вчений, аргументуючи свою позицію показниками слідчо-судової практики розслідування насильницьких діянь із афективним забарвленням, вважає, що в таких випадках найбільш доцільно призначати КСППЕ [7, с. 164].

Такий компонент окремої методики розслідування кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи прямо передбачено і підзаконними нормативно-правовими актами. Наприклад, відповідно до п. 27 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 07 лютого 2003 року № 2 «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» для з'ясування, чи вчинено діяння в стані сильного душевного хвилювання, суди мають призначити психолого-психіатричну експертизу, що охоплює комплекс знань психології та психіатрії [11].

Під час КСППЕ експерти-психіатри, зважаючи на виявлені психічні патології обстежуваного, здійснюють диференціальну діагностику на предмет виявлення патологічного афекту; експерти-психологи на підставі дослідження психічного статусу підекспертного (темпераменту, характеру тощо), встановлення обставин, що впливають на виникнення сильної емоції, даних про їх зовнішні вияви та динаміку перебігу, визначення особливостей поведінки та представлених наявних речових доказів, роблять висновок про те, чи переживала досліджувана особа афект, який саме та якого рівня. У загальному висновку констатується наявність/відсутність фізіологічного афекту [8, с. 120].

Акцентуємо, що у науковій літературі не існує єдиного підходу до визначення предмета дослідження КСППЕ. Слушною є думка Т. М. Приходько, яка вважає, що вирішення експертних питань психологічного змісту стосовно осіб із патологією психіки не може бути в межах компетенції судово-психіатричної експертизи, оскільки остання апелює до застосування спеціальних медичних, а не психологічних знань. Тому наукове вирішення цих питань може бути забезпечено тільки розвитком і застосуванням «межової» галузі науки – пато-психології [9, с. 17].

Зважаючи на бінарний характер патопсихології через витоки формування цієї науки із психіатрії та психології, аналогічні висновки формулює Ю. С. Богомягков. На думку вченого, предметом дослідження КСППЕ, зазвичай, є дві групи питань: про психічне здоров'я особи (відповідь на це дає експерт-психіатр) і про індивідуально-психологічні особливості підсудного (компетенція експерта-психолога) [10, с. 9]. І. А. Кудрявцев відносить до предмета КСППЕ переважно «межову» психічну патологію, проте не виключаючи й психічної норми. Він цілком справедливо наголошує, що немає сенсу проводити декілька експертиз із метою дослідження одного й того ж предмета та встановлювати послідовність простих, а потім комплексних експертиз. Необхідно проводити єдину КСППЕ, що зможе вирішити питання і патології, і норми [12, с. 82–83]. Схожою є позиція В. О. Коновалової, яка також вбачає доцільним призначення КСППЕ, покликаної вирішувати «межові» питання, що стосуються характеристики здорової психіки та такої, що викликає сумнів у своїй повноцінності [13, с. 112].

Водночас деякі вчені пропонують розглядати КСППЕ не просто як ситуативне поєднання відповідних галузей знань для становлення фактів, які мають значення для кримінального провадження, а як

окремий напрям наукової та експертної діяльності, який методично забезпечується психіатрією, психологією та судовою експертологією і ґрунтується на положеннях чинного законодавства. Таку позицію обґрунтовує В. Я. Марчак, звужуючи предмет КСППЕ до кола психіатричних питань, тобто встановлення в особи психічного розладу та визначення його впливу на можливість особи усвідомлювати свої дії та керувати ними під час учинення злочину. Об'єктами КСППЕ, на думку вченого, є підозрювані, обвинувачені та підсудні, стосовно яких у слідства та суду виникли сумніви щодо їх осудності; матеріали досудового розслідування, медична документація, аудіовізуальні матеріали та інша інформація про психічний стан особи, щодо якої проводиться експертиза [14, с. 265–270].

У контексті пошуку шляхів оптимізації діяльності органів досудового розслідування важливо розглянути й криміналістичні організаційно-тактичні аспекти призначення КСППЕ, зокрема, з'ясувати особливості етапу підготовки матеріалів кримінального провадження для прийняття відповідного процесуального рішення. Слідчі повинні знати, що і в якому обсязі скеровується експертам для ухвалення, дотримуватися певного алгоритму дій щодо збирання та фіксації даних, які характеризують психічний стан особи у період злочинної діяльності. Експерти, своєю чергою, повинні знати, що має бути в наданих матеріалах для подальшого забезпечення повноти експертного дослідження, можливості доказового обґрунтування експертних висновків [15, с. 30].

Організаційно-тактичне забезпечення КСППЕ набуває особливого значення під час розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання, оскільки призначенню експертизи передують проведення інших слідчих (розшукових) дій за участю підозрюваного, стосовно якого, власне, й повинні залучатися судові експерти у галузі психологічних та психіатричних знань. Під час виникнення таких слідчих ситуацій видається доцільною тактична рекомендація, яка полягає у застосуванні відеофіксації слідчих (розшукових) дій, що проводяться за участю підозрюваного (йдеться насамперед про допит, освідування, слідчий експеримент), оскільки надалі під час перегляду відеозаписів, які долучаються до матеріалів кримінального провадження у вигляді додатків до відповідних протоколів, експерти зможуть більш об'єктивно здійснити аналіз поведінки під експертного, дослідити його рухи, міміку та жестикуляцію, визначити ймовірність симуляції психічних чи психологічних розладів тощо.

Суб'єкти КСППЕ повинні сформулювати обґрунтовані висновки, у яких, крім стану осудності, факту фізіологічного афекту, повинні бути встановлені або спростовані причинно-наслідкові зв'язки емоційних реакцій підозрюваного з протиправними чи аморальними діями потерпілого, адже саме їх констатація дасть змогу суду зробити висновок про вчинення вбивства в стані сильного душевного хвилювання.

Для вирішення експертам КСППЕ можуть бути поставлені такі основні питання:

1. Чи страждав підозрюваний будь-яким психічним захворюванням на момент учинення кримінального правопорушення? Чи перебував він у будь-якому емоційному чи афективному стані? Якщо так, то які психологічні причини обумовили настання такого стану, у якій формі виявився афект та чи міг такий стан бути помітним для оточуючих?

2. Як встановлені дії потерпілого могли вплинути на психічний стан підозрюваного та якою мірою вони стали причиною його такої поведінки?

3. Чи міг у підозрюваного (обвинуваченого) виникнути стан сильного душевного хвилювання під впливом протизаконного насильства, систематичного знущання або тяжкої образи, заподіяних потерпілим третім особам?

4. Чи міг підозрюваний під час учинення злочину усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними? Чи виявлявся в нього тимчасовий розлад психічної діяльності?

5. Чи страждає нині підозрюваний психічним захворюванням? Якщо страждає психічними захворюваннями, то чи потребує примусового медичного лікування?

6. Чи міг підозрюваний, перебуваючи у стані сп'яніння на момент учинення кримінального правопорушення, усвідомлювати свої дії та керувати ними (якщо у підозрюваного встановлено стан сп'яніння на момент учинення злочину)?

7. Якими є індивідуально-психологічні особливості підозрюваного? Чи впливали ці особливості на його поведінку під час учинення кримінального правопорушення та наскільки суттєво?

8. Чи має підозрюваний індивідуально-психологічні особливості, що суттєво вплинули на характер його показань у кримінальному провадженні (якщо підозрюваний визнавав свою вину у вчиненому, а після цього не визнає)?

9. Чи спроможний підозрюваний з урахуванням його вікових особливостей, емоційного стану, індивідуально-психологічних характеристик, рівня розумового розвитку та умов мікросоціального середовища усвідомлювати реальний зміст власних дій та повною мірою свідомо керувати ними та передбачати їх наслідки?

10. Чи здатний підозрюваний з урахуванням його емоційного стану, індивідуально-психологічних особливостей та рівня розумового розвитку правильно сприймати обставини, що мають значення для кримінального провадження і давати щодо них відповідні показання?

Якщо під час проведення слідчих (розшукових) дій за участю підозрюваного, використовувалася відеозйомка, то для вирішення КСППЕ слід поставити додаткові питання:

1. Які психологічні особливості має процес відтворення підозрюваною особою обстановки та обставин подій під час проведення (вказати дату) за її участю слідчої (розшукової) дії (вказати, якої саме) (за матеріалами відеозапису зазначеної слідчої (розшукової) дії)?

2. Яка психологічна характеристика комунікативної діяльності підозрюваної особи у процесі відтворення нею подій (вказати, яких саме) під час проведення (вказати дату) за її участю слідчої (розшукової) дії (вказати, якої саме) (за матеріалами відеозапису зазначеної слідчої (розшукової) дії)?

3. Чи наявні у поведінці підозрюваної особи психологічні особливості, характерні для самостійного (несамостійного) відтворення нею певних подій під час проведення (вказати дату) за її участю слідчої (розшукової) дії (вказати, якої саме) (за матеріалами відеозапису зазначеної слідчої (розшукової) дії)?

4. Чи є у відеозаписі слідчої (розшукової) дії (вказати, якої саме), проведеної (вказати дату) за участю підозрюваної особи, ознаки здійснення на неї психологічного впливу з боку інших осіб, які брали участь у проведенні цієї слідчої (розшукової) дії?

Висновки. Підсумовуючи викладене, зауважимо на результати соціологічних опитувань практичних працівників слідчих підрозділів, які брали участь у розслідуванні злочинів проти життя та здоров'я особи. Більшість респондентів зазначили, що в 92% випадків під час кримінальних проваджень, розпочатих за фактом умисних вбивств, призначалися КСППЕ. Компетенцією експерта-психіатра є оцінка психічного здоров'я особи, діагностика психіатричних розладів та хворобливих станів, а компетенцією експерта-психолога є аналіз індивідуально-психологічних особливостей підекспертного, дослідження

періоду психоємційної напруги, якщо такий передував виникненню афективного стану.

Результати проведеної наукової розвідки переконливо засвідчують обґрунтованість висновків про особливе місце КСПЕ у структурі окремої методики розслідування вказаного виду злочинів, і, зважаючи на потенційні діагностичні можливості, вона і надалі є однією із найефективніших процесуальних форм використання спеціальних знань для підтвердження/спростування факту наявності фізіологічного афекту, що суттєво вплинув на поведінку особи, яка в момент учинення умисного вбивства перебувала у стані сильного душевного хвилювання.

1. Юридична психологія: підручник / Д. О. Александров, В. Г. Андрюсюк, Л. І. Казміренко та ін.; заг. ред. Л. І. Казміренко, Є. М. Моїсєєва. – вид. 2-е, доопр. та доп. – К.: КНТ, 2008. – 352 с.

2. Первомайський В. Б. Методичні засади експертної діагностики короточасних афективних станів у кримінальному процесі: методичні рекомендації / В. Б. Первомайський, В. Р. Ілейко, А. В. Канішев. – К., 2010. – 28 с.

3. Про психіатричну допомогу: Закон України від 22.02.2000 р. № 1489-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

4. Порядок проведення судово-психіатричної експертизи: Наказ Міністерства охорони здоров'я від 08.10.2001 р. № 397 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

5. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: Наказ Міністерства Юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

6. Кудрявцев И. Психолого-психиатрическая экспертиза малолетних и несовершеннолетних свидетелей / И. Кудрявцев, М. Морозова // Российская юстиция. – 1995. – № 6. – С. 28–30.

7. Шуляр В. О. Юридико-психологічна характеристика протиправних діянь, скоєних у стані сильного душевного хвилювання: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 19.00.06 / В. О. Шуляр; Нац. акад. внутр. справ. – К., 2013. – 220 с.

8. Шляхов А. Р. Судебная экспертиза: организация и проведение / А. Р. Шляхов. – М.: Юрид. лит., 1979. – 166 с.

9. Приходько Т. М. Проблеми зменшеної осудності у кримінальному праві / Т. М. Приходько. – О.: Маяк, 1998. – 56 с.

10. Богомягков Ю. С. К вопросу об ограниченной вменяемости в теории советского уголовного права / Ю. С. Богомягков // Эффективность борьбы

с преступностью и совершенствование законодательства в свете Конституции СССР. – Уфа, 1980. – С. 9–10.

11. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

12. Кудрявцев И. А. Судебная психолого-психиатрическая экспертиза / И. А. Кудрявцев. – М.: Юрид. лит., 1988. – 224 с.

13. Коновалова В. О. Правова психологія: навч. посібник / В. О. Коновалова. – Х.: Основа, 1996. – 184 с.

14. Марчак В. Я. Обмежена осудність: психолого-правовий зміст / В. Я. Марчак. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2010. – 400 с.

15. Первомайський В. Б. Методичні аспекти призначення та проведення комплексної психолого-психіатричної експертизи короточасних афективних станів / В. Б. Первомайський, В. Р. Ілейко, А. В. Канишев // Архів психіатрії. – 2008. – Т. 14. – № 2. – С. 29–32.

Дуфенюк О. М., Кунтий А. І. Комплексная судебная психолого-психиатрическая экспертиза как форма использования специальных знаний при расследовании умышленного убийства, совершенного в состоянии сильного душевного волнения

Рассмотрены проблемные аспекты проведения комплексной психолого-психиатрической экспертизы как процессуальной формы использования специальных знаний для подтверждения или опровержения факта наличия физиологического аффекта, существенно повлиявшего на сознание и поведение лица, которое в момент совершения умышленного убийства находилось в состоянии сильного душевного волнения. Сформулирован перечень типичных вопросов судебной психолого-психиатрической экспертизы, которая назначается в ходе расследования криминального производства об умышленном убийстве, совершенном в состоянии сильного душевного волнения.

Ключевые слова: *специальные знания, умышленное убийство, состояние сильного душевного волнения, психолого-психиатрическая экспертиза, психолог.*

Dufenyuk O. M., Kuntiy A. I. Complex forensic psychological-psychiatric examination as a form of special knowledge application during investigation of intentional homicide committed in state of strong mental agitation

This article analyzes the challenges of complex forensic psychological-psychiatric examination as a procedural form of special knowledge application for proof or rebutting the fact of presence of irresistible impulse which significantly affected the consciousness and behavior of the person who was in stage of strong mental agitation while committing intentional homicide. It was stated that the investigator is not competent enough to solve the issues on identification, diagnostics and situation variety, which are related to determination of probability

of irresistible impulse presence in the subject of crime while infliction of death of other person, as well as fact finding of the suddenness of such state occurrence due to illegal violence, regular abuse or great insult from the side of the victim. Thus, in the course of prejudicial inquiry there arises the need to involve specialists who possess the relevant psychological and psychiatric knowledge and can conduct the necessary forensic studies and provide efficient conclusion. It appears that the competence of expert-psychiatrist includes the evaluation of mental health of a person, diagnostics of mental disorders and diseased states but the competence of expert-psychologist refers to analysis of individual and psychological peculiarities of the person under examination and study of the period of psycho-emotional tension if such period has anteceded the occurrence of affected state. There was formulated the list of common questions of forensic psychological-psychiatric examination which is assigned in the course of investigation of criminal proceedings on intentional homicide committed in state of strong mental agitation.

Key words: *special knowledge, intentional homicide, state of strong mental agitation, psychological-psychiatric examination, psychologist, psychiatrist.*

Стаття надійшла 10 грудня 2014 р.

УДК 65.012.8

О. І. Зачек

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИНЦЯМ, ЩО ДІЮТЬ З-ЗА МЕЖ УКРАЇНИ

Розглянуто правові проблеми протидії кіберзлочинцям, що діють з-за меж України. Наведено приклади кібератак на українські інформаційні системи та сайти в період проведення антитерористичної операції на сході України. Окреслено правові підстави боротьби з кіберзлочинцями. Розглянуто проблеми, які виникають унаслідок неможливості затримання злочинців, які вчиняють кібератаки проти українських інформаційних систем з-за меж України. Надано пропозиції зі змін до законодавства з метою ефективної протидії кіберзлочинцям у таких випадках.

Ключові слова: *кіберзлочини, кібертероризм, кібератаки, хакерські методи, правові проблеми.*

Постановка проблеми. Останнім часом значно зросла кількість атак на інформаційні системи. В одних випадках злочинців цікавить інформація, яка зберігається та обробляється в таких системах.